

De encyklopædiske kærlighedsromaner

Genindskrivningen af romantisk kærlighed i kontemporære romaner

RESUMÉ

I slutningen af det 20. århundrede begyndte der på ny at dukke store fortællinger om romantisk kærlighed op i litterært ambitiøse forfatterskaber. Det er karakteristisk for disse værker, at de både gennemspiller en bærende, romantisk kærlighedshistorie og gennem en encyklopædisk, satirisk og selvbevidst form søger at reflektere nutidens informations- og vidensorienterede samfund. Der er således i værkerne tale om en sjælden sameksistens af to traditionelt modstillede litteraturformer, romancen og encyklopædien. Heraf hybridgenren *encyklopædiske kærlighedsromaner*, hvis berettigelse, potentiale og nyhedsværdi – men også middelalderlige rødder – afhandlingen *De encyklopædiske kærlighedsromaner: Genindskrivningen af romantisk kærlighed i kontemporære romaner* har til formål at bestemme.

Gennem en historisk, genrehistorisk og æstetikteoretisk kontekstualisering og ikke mindst gennem analyser af en række værker, hvor hybriditeten ses i praksis, søger afhandlingen svar på spørgsmålene: Hvad sker i spillet mellem en romantisk kærlighedshistorie og en encyklopædisk verdensrepræsentation? Hvordan kan man forstå romancegenrens 'genkomst med en forskel'? Og hvordan repræsenterer, reflekterer og konstituerer de encyklopædiske kærlighedsromaner kærligheden i senmoderniteten?

Afhandlingen argumenterer for, at romanernes encyklopædiske, ironisk-refleksive modus ikke er vendt mod selve kærlighedshistorien, men tværtimod forlener denne med en større grad af troværdighed og aktualitet for en veluddannet, nutidig læser end en traditionel romance. Mens kærlighedshistorien netop får lov til at fremstå som et bud på en sammenhængsskabende faktor i den komplekse, uoverskuelige verden, læseren måske genkender som sin egen.

Afhandlingens felt

For at kunne give en kvalificeret karakteristik af de encyklopædiske kærlighedsromaner som ny genre, placere denne i en historisk og en nutidig kontekst og komme med et bud på dens læserpåvirkende potentiale har det været nødvendigt at inddrage en række forskellige felter. Afhandlingen beskæftiger sig derfor med romantisk kærlighed som følelse og begreb, middelalderens høviske kærlighedstradition, romancens og den encyklopædiske litteraturs genrehistorik, æstetikteoretiske strømninger fra postmodernismen og frem samt ideen om narrativ identitet. Den skriver sig altså ikke ind i ét fastetableret forskningsfelt,

men refererer til – og forsøger at etablere en frugtbar dialog imellem – en række forskellige forskningsfelter i sin afsøgning af et nyt. Denne encyklopædiske eklekticisme har været uundgåelig, men er også ganske i den omhandlede genres ånd. Afhandlingen inddrager desuden et forholdsvis stort eksempelmateriale fordelt på tre forfatterskaber for dels at demonstrere, hvordan genren fungerer i praksis, dels godtgøre, at der ikke er tale om et isoleret fænomen hos en enkelt forfatter, men om en tendens på tværs af landegrænser. Det første forfatterskab er nordmanden Jan Kjærstads. Her analyseres seks romaner: *Det store eventyret* (1987), de tre bind i Wergeland-trilogien, *Forførelsen* (1993), *Erobreren* (1996) og *Oppdageren* (1999), *Tegn til kærlighed* (2002) og endelig *Kongen av Europa* (2005). Det andet forfatterskab er englænderen A.S. Byatts; her fokuseres der særligt på *Possession – A Romance* (1990), men også hendes mindre kendte roman *The Biographer's Tale* (2000) inddrages. Og det tredje forfatterskab er amerikaneren Richard Powers', hvor der fokuseres på en enkelt roman, *The Gold Bug Variations* (1991).

Afhandlingens opbygning

Afhandlingen kan siges i sin struktur at afspejle encyklopædien med såvel grofttegnede 'oversigtsartikler' som mere nørdede nedslag. Dette gør sig både gældende på makro-niveau og inden for de enkelte kapitler, selvom disse i øvrigt har forskellig karakter. Tilgangen i kapitel 1 er overvejende idéhistorisk og historisk i redegørelsen for romantisk kærlighed, i kapitel 2 genrehistorisk i afsøgningen af romancen og den encyklopædiske litteratur og i kapitel 6 æstetikteoretisk i diskussionen af romanernes habitus. Disse tre kapitler danner rammen om de tre analysekapitler, der udgør afhandlingens substans.

Jeg benytter mig i afhandlingen af en induktiv metode, hvor genren 'encyklopædiske kærlighedsromaner' er konstrueret ud fra enkeltværkerne. Der har dog været tale om en vekselvirkning, idet værkerne har givet anledning til udviklingen af genren og undersøgelsen af dens historiske og genrehistoriske kontekst, som igen har givet nogle greb at gå tilbage til det enkelte værk med. Hvad angår afhandlingens vinkel på romanerne – forvaltningen af kærlighedshistorien – ligger der her i høj grad en tematisk interesse. Den tematiske læsning kombineres imidlertid med en formel analyse, idet en pointe i afhandlingen netop er, at form og indhold ikke lader sig adskille i de encyklopædiske kærlighedsromaner: Læserens opfattelse af tematikken afhænger i meget høj grad af romanernes form.

Afhandlingen falder i otte dele: En indledning, seks kapitler og en perspektiverende afslutning. I kapitel 1 bestemmes afhandlingens romantiske kærlighedsbegreb. Efter en første sondering af forskellen mellem *følelsen* kærlighed, der er en universel, biologisk størrelse, og *begrebet* kærlighed, der er historisk og kulturbestemt, undersøges begrebet "romantisk kærlighed" fra dets middelalderlige oprindelse og frem til nutiden. Dette sker med henblik på at finde de konstituent, vort nutidige kærlighedsbegreb består af, og som kan genfindes i de kontemporære romaner, der udgør afhandlingens undersøgelsesfelt. Fokus vil være på den romantiske kærligheds opståen og divergerende former i middelalderen, da

det er afhandlingens påstand, at de encyklopædiske kærlighedsromaner nedstammer fra – men samtidig grundigt genfortolker – en bestemt ‘middelalderlig’ kærlighedsopfattelse og tilhørende litterær tradition, den høviske romance.

Denne litterære tradition spiller hovedrollen i kapitel 2, hvor afhandlingen bevæger sig ind i det genrehistoriske felt. Den belyser romancens historie, herunder ikke mindst dens konfliktfyldte forhold til realiseromanen, med vægt på den særlige kontrakt med læseren, som romancen søger at etablere, samt på selve læseoplevelsen. Og den undersøger de litterære problemstillinger, som de encyklopædiske kærlighedsromaner skriver sig ind i med deres dobbelte orientering mod to traditionelt adskilte litteraturformer, romancen og encyklopædisk litteratur. Der etableres i kapitlet tre forståelser af det encyklopædiske i litteraturen: som indhold, som form og som eklektisk genbrug. Afslutningsvis samlæses romancen og det encyklopædiske med henblik på at etablere en første bestemmelse af genren encyklopædiske kærlighedsromaner.

Herefter følger de tre analysekapitler, der gennem tekstnære læsninger, som lader romanerne selv komme til orde, demonstrerer og uddyber genren i praksis. Jeg spørger i analysekapitlerne til værkernes brug af romancetradition og romantisk kærlighed, til deres måder at være encyklopædiske på og til deres forvaltning af mødet mellem de to diskurser. Da værkerne besvarer spørgsmålene (og i det hele taget byder sig til) på forskellig vis, er analysekapitlerne bygget forskelligt op, men naturligvis med genkommende elementer.

I det første analysekapitel, kapitel 3, gælder det Kjærstads forfatterskab. Dette er præget af en stadig eksperimenteren med forskellige blandingsforhold mellem kærlighed og et intellektuelt, encyklopædisk princip, eller det, der i *Kongen av Europa* betegnes som hhv. *hjerte* og *hjerne*; en enkel, men anvendelig metaforik, der er gennemgående i afhandlingen. Jeg ser i kapitlet Wergeland-trilogiens bind som klokkeklare eksempler på encyklopædiske kærlighedsromaner, mens *Det store eventyret* betragtes som en slags optakt, *Tegn til kjærlighet* som en forenkling og *Kongen av Europa* som en foreløbig apoteose.

Hvor encyklopædikken hos Kjærstad særligt ligger i samspillet mellem netværk og knudepunkter, i referencernes organisering i større sammenhænge, er det i Byatts romaner det eklektiske genbrug, der dominerer. I *Possession – A Romance* bruger forfatteren således romanceformlen til at fortælle sin romantiske kærlighedshistorie, men *Possession* er også i høj grad en romance med en forskel, idet den indlemmer nogle af romancens klassiske modformer som realiseromanen og anatomien. Såvel *Possession* som den anden roman af Byatt, jeg behandler i kapitel 4, *The Biographer's Tale*, er præget af mødet mellem en genemlærd, intellektuel diskurs og et ‘hjertets sprog’, der i sidstnævnte roman udvides til også at omfatte en udtalt økologisk bevidsthed.

Denne tråd bliver taget op igen i kapitel 5, det sidste analysekapitel, hvor jeg fokuserer på en enkelt roman, Powers' *The Gold Bug Variations*. Romanen er ubetinget forfatter-skabets mest ekstreme udtryk for en encyklopædisk bestræbelse på både form- og indholdsside og har samtidig, som den eneste af forfatterens romaner, en bærende, romantisk

kærlighedshistorie (eller faktisk to). Mens mængden og beskaffenheden af information samt netværkstænkningen i romanen minder meget om Kjærstads værker, deler romanen samtidig i høj grad *Possessions* tematiske struktur og *The Biographer's Tales* økologiske bevidsthed.

I afhandlingens sidste kapitel undersøger jeg de gennemgående problemstillinger og diskussioner, der rejser sig med genren encyklopædiske kærlighedsromaner, og foretager en samlæsning af romanerne. Efter en indledende indkredsning af romanernes placering æstetikteoretisk set undersøger jeg den æstetiske dobbeltstrategi, de betjener sig af. Romanerne rummer en række intellektuelle diskurser, herunder en teoretisk bevidsthed, men de indeholder også en modstand mod de selvsamme diskurser og fremmaner en alternativ vidensform – en dobbelthed, som i høj grad kan påvirke læserens oplevelse og udbytte af dem. Sideløbende med belysningen af den æstetiske dobbeltstrategi undersøger jeg netop romanernes forhold til deres læsere, herunder deres potentielle læserpåvirkning og konstruktive potentiale i forhold til “narrativ identitet”. Afhandlingen foretager således gennem sine seks kapitler et ‘zoom’ fra det brede historiske perspektiv over genrehistoriske undersøgelser til fokus på enkeltværker – og ud igen: til litteraturens læserpåvirkende potentiale i bred forstand.

I afhandlingens perspektiverende afslutning tager jeg udgangspunkt i den populære romance, da undersøgelsen af såvel ligheder som forskelle mellem denne traditionelle romancetype og de encyklopædiske kærlighedsromaner fungerer som et godt afsæt for en afsluttende diskussion af de encyklopædiske kærlighedsromaners særpræg som genre – og deres samtidig tidstypiske karakter. Man finder nemlig også blandt tidens teoretikere et opgør med det ‘hjernens hegemoni’, der ikke lader megen plads til medreven læsning.

Afhandlingen konkluderer, at de encyklopædiske kærlighedsromaner bliver en (privilegeret) måde, hvorpå litterært ambitiøse forfattere kan fortælle en god, ‘gammeldags’ kærlighedshistorie uden at sætte deres troværdighed over styr. Romanerne undsiger ikke viden som sådan, men anerkender, at der ligger en glæde i det intellektuelle aspekt, som de også spiller op til. De ender dog med i høj grad at advokere ‘hjertesiden’, hvilket formentlig hænger sammen med, at det kan synes mere nødvendigt at gøre romanernes modellæsere opmærksomme på denne side af både liv og litteratur end på ‘hjernesiden’, som typisk tilgodeses rigeligt i disse læseres tilværelse og verden. Men i de encyklopædiske kærlighedsromaner er de to sider afhængige af hinanden. De samarbejder og supplerer hinanden, og begge er inkluderet i læserens oplevelse af værkerne. På denne måde både overvinder og overskrider de encyklopædiske kærlighedsromaner ekstremerne; de indeholder dem uden hverken at ophæve eller annullere dem – og skaber dermed en ny genre.

Forsvaret finder sted tirsdag den 16. december 2008, kl. 13.15

Aarhus Universitet, bygning 1484, lokale 124, Langelandsgade 139, Århus C